

SUN'IY INTELEKTNING XORIJIY TIL O'RGANISHGA TA'SIRI

Begmatova Sohiba Mustafayevna-

PhD, o'qituvchi, O'zDJTU

Sultonova Nozlibonu Dilshodjon qizi- talaba, O'zDJTU

Annotatsiya: Ushbu maqolada sun'iy intellektning xorijiy til o'qitish va o'rganish jarayoniga ta'siri keng ko'lamda tahlil qilinadi. Dastlab AI texnologiyalarining shakllanishi va ularning tarjima vositalaridan interaktiv, adaptiv va tahliliy xususiyatlarga ega o'quv tizimlarigacha rivojlanishi yoritiladi. Maqolada sun'iy intellektning individual yondashuvni kuchaytirish, o'quvchining talaffuz va grammatik xatolarini avtomatik aniqlash, o'quv motivatsiyasini oshirish kabi pedagogik afzalliklari ilmiy asosda izohlanadi. Shuningdek, texnologiyaga ortiqcha tayanish, noto'g'ri ma'lumotlar berilishi, shaxsiy ma'lumotlarni himoya qilish bilan bog'liq xavf va cheklovlar ham muhokama qilinadi. Tadqiqotning yakuniy qismida AI yordamida xorijiy til ta'limining kelajak istiqbollari, immersiv o'quv muhiti, adaptiv tizimlar va o'qituvchi-AI hamkorligining yangi modeli haqida xulosalar beriladi. Maqola til o'rganish jarayonida sun'iy intellektidan oqilona va samarali foydalanish bo'yicha amaliy tavsiyalar bilan yakunlanadi.

Kalit so'zlar: sun'iy intellekt, xorijiy til o'qitish, generativ AI, adaptiv o'quv tizimlari, til o'rganish texnologiyalari, avtomatik baholash, talaffuz tahlili, interaktiv ta'lim, raqamli pedagogika, immersiv texnologiyalar.

So'nggi yillarda sun'iy intellekt texnologiyalari ta'lim sohasining deyarli barcha yo'nalishiga chuqur kirib bordi. Chet tillarini o'rganish jarayoni ham bundan mustasno emas. Dastlab oddiy tarjima vositalari sifatida paydo bo'lgan sun'iy intellekt tizimlari bugun interaktiv suhbatlar qurish, talaffuzni tahlil qilish, individual o'quv dasturlarini

tuzish va o'quvchilarning xatolarini avtomatik aniqlash kabi murakkab funksiyalarni bajaradigan darajaga yetdi. Bu esa til o'rganish jarayonining samaradorligini oshirish, o'quvchi motivatsiyasini kuchaytirish va o'qituvchi ishini yengillashtirishda katta imkoniyatlar yaratmoqda.

Shu bilan birga, bu texnologiyalar til o'rganishga qanday ta'sir ko'rsatayotgani, ular an'anaviy metodikalarni qanday o'zgartirayotgani va ularning cheklovlari nimaligiga oid masalalar hali ham ilmiy muhokama markazida turibdi. Ba'zi tadqiqotchilar sun'iy intellekt vositalarini "shaxsiy o'quv yordamchisi" sifatida baholasa, boshqalar ularning haddan tashqari texnologiklashuv sababli o'quvchilar tafakkurini yuzaki qilish xavfini ham tilga oladi. Demak, masalaga faqat texnik yangilik sifatida emas, balki ta'lim falsafasi va pedagogika nuqtayi nazaridan ham yondashish zarur.

Sun'iy intellektning xorijiy til o'rganishdagi o'rni haqida gap ketganda, bir nechta muhim savollar tug'iladi: AI vositalari haqiqatan ham o'quvchilarning til kompetensiyasini chuqur rivojlantiradimi? Yoki ular faqat qisqa muddatli qulaylikni ta'minlab, mustaqil fikrlash jarayonini sekinlashtiradimi? Ushbu maqolada ana shu savollarga javob izlash, shuningdek, sun'iy intellekt texnologiyalarining xorijiy til o'rganishdagi afzalliklari, cheklovlari va istiqbollarini tahlil qilish maqsad qilingan.

So'nggi o'n yillikda sun'iy intellekt (SI) inson faoliyatining deyarli barcha jabhalariga kirib kelib, ta'lim tizimini ham tubdan o'zgartirib yubordi. Ilgari faqat inson nazorati ostida amalga oshirilgan o'qitish jarayonlari endilikda texnologik yechimlar bilan uyg'unlashib, yangi o'qitish muhitini shakllantirmoqda. Ayniqsa, xorijiy tillarni o'rganish sohasida SI texnologiyalarining qo'llanilishi o'quvchilarga yanada qulay, interaktiv va individual yondashuv asosidagi ta'lim imkonini yaratdi. Sun'iy intellekt tushunchasi dastlab faqat matematik algoritmlar va mashina o'rganish tizimlarini anglatgan bo'lsa, bugungi kunda u murakkab tahlil, tabiiy tilni

qayta ishlash (NLP)¹, tovushni aniqlash, shuningdek, shaxsiy o'quv tajribasini shakllantirish kabi funksiyalarni o'z ichiga oladi. Bu esa chet tillarni o'rganish jarayonini yanada chuqurlashtirish, o'quvchining ehtiyojiga mos o'quv materialini tanlash hamda real muloqotga yaqin sharoit yaratish imkonini bermoqda. Masalan, **Duolingo Max**, **ChatGPT**, **Elsa Speak** yoki **Grammarly** kabi AI asosidagi platformalar foydalanuvchilarga ularning darajasi, xatolari va o'rganish tezligiga qarab moslashuvchi (adaptive) mashqlarni taklif etadi. Bunday tizimlarda o'quvchi o'zining mustaqil o'rganish yo'lini belgilaydi va tizim uning harakatlarini tahlil qilib, kerakli yo'nalishda tavsiyalar beradi. Shu sababli, sun'iy intellekt asosidagi o'qitish an'anaviy sinf tizimidan farqli ravishda o'quvchi markaziga yo'naltirilgan ta'lim modelini yuzaga keltirmoqda.

Bundan tashqari, AI texnologiyalari o'qituvchilar uchun ham yangi imkoniyatlar ochmoqda. Ular dars uchun material yaratish, test topshiriqlarini ishlab chiqish yoki o'quvchilarning ishlanmalarini avtomatik tahlil qilishda yordam beradi. Natijada o'qituvchi o'z e'tiborini faqat baholash emas, balki talabaning tafakkurini rivojlantirish va muloqot ko'nikmalarini shakllantirishga qaratishi mumkin. Shu bilan birga, raqamli transformatsiya jarayoni o'qituvchining o'rnini to'liq almashtirmaydi, balki uni yangi rolda — texnologiyani boshqaruvchi va yo'naltiruvchi mutaxassis sifatida qayta talqin etadi. Demak, zamonaviy til ta'limida sun'iy intellekt o'qituvchining raqibi emas, balki hamkori sifatida namoyon bo'lmoqda.

AI tizimlarining eng katta afzalliklaridan biri bu ularning individual yondashuv imkoniyatidir. Har bir o'quvchi o'zining til bilish darajasi, o'rganish sur'ati va o'ziga xos ehtiyojlariga ega. An'anaviy sinfda o'qituvchi bu farqlarni to'liq inobatga olmaydi, biroq AI platformalari real vaqt rejimida o'quvchi faoliyatini kuzatib boradi va unga mos mashqlarni tavsiya etadi. Masalan, **Duolingo Max** yoki **Babbel AI**² foydalanuvchining xatolariga qarab mashqlarni avtomatik tarzda murakkablashtiradi

¹ NLP (Natural Language Processing) — tabiiy tilni qayta ishlash texnologiyasi.

² **Babbel AI** — **Babbel** til o'rganish platformasining sun'iy intellekt asosidagi o'quv tizimi.

yoki soddalashtiradi. Natijada, o'quvchi o'z darajasiga mos sharoitda o'qiydi va bilimni mustahkamroq o'zlashtiradi.

AI asosidagi dasturlar o'quvchilarning til o'rganish jarayoniga qiziqishini oshiradigan turli motivatsion mexanizmlarga ega. O'yin elementlari, jumladan, ball to'plash, daraja oshirish, mukofot tizimlari, o'quvchini raqobat muhitiga olib kiradi va muntazam mashq qilishga undaydi. Bundan tashqari, AI chat-botlari orqali o'quvchi har doim muloqotda bo'lish imkoniga ega — bu esa jonli suhbatga yaqin sharoitni yaratadi. Masalan, **ChatGPT** yoki **Replika AI** yordamida ingliz tilida muloqot qilgan foydalanuvchilar o'z so'z boyligini oshirishi, grammatikani tabiiy nutq orqali o'zlashtirishi mumkin. Bu tajriba o'quvchi uchun darsni majburiyat emas, balki qiziqarli mashg'ulotga aylantiradi. AI texnologiyalari talaffuzni tahlil qilishda ham katta yutuqlarga erishgan. **Elsa Speak** kabi dasturlar nutqni fonetik jihatdan tahlil qilib, talaffuzdagi xatolarni aniqlaydi va to'g'ri talaffuz namunalarini taklif qiladi. Bu o'quvchiga o'z nutqini real vaqt rejimida to'g'rilash imkonini beradi. Yozma nutq ko'nikmalarini rivojlantirishda esa **Grammarly**, **QuillBot** yoki **Wordtune** kabi vositalar matnni grammatik, leksik va uslubiy jihatdan tahlil qiladi. O'quvchi xatolarini ko'rish orqali til strukturasi va mantiqiy izchillikni yaxshiroq tushunadi. Natijada, o'quvchi tildan nafaqat to'g'ri, balki ifodali foydalanishni ham o'rganadi.

Sun'iy intellekt nafaqat o'quvchilar, balki o'qituvchilar uchun ham qulay vositaga aylandi. AI yordamida test topshiriqlari yaratish, o'quv materiallarini tahrirlash yoki baholash jarayonlarini avtomatlashtirish mumkin. Masalan, **ChatGPT for Teachers** yoki **Quizizz AI** o'qituvchiga bir necha soniyada mashqlar va interaktiv savollar yaratish imkonini beradi. Bu esa vaqtni tejaydi va o'qituvchining diqqatini o'quvchining ijodiy rivojlanishiga qaratishga yordam beradi. Bundan tashqari, AI tizimlari yordamida o'quvchilarning o'zlashtirish darajasi, faol ishtiroki va muammoli sohalari haqida statistik ma'lumotlar olish mumkin. Shunday tahlillar asosida o'qituvchi darsni moslashtiradi, individual maslahatlar beradi va ta'lim jarayonini yanada aniqroq boshqaradi. Umuman olganda, sun'iy intellekt xorijiy til o'rganish

jarayonini yanada samarali, moslashuvchan va interaktiv shaklga keltirdi. U o'quvchiga mustaqillik beradi, o'qituvchiga yordamchi bo'ladi va butun ta'lim tizimining sifatini oshiradi. Biroq bu imkoniyatlardan samarali foydalanish uchun texnologiya bilan pedagogikaning uyg'unligini ta'minlash — zamonaviy ta'limning eng muhim vazifalaridan biridir.

Sun'iy intellektdan foydalanishdagi cheklovlar va xavflar. Sun'iy intellektning xorijiy tillarni o'rganishdagi afzalliklari ko'p bo'lsa-da, u bilan bog'liq muayyan cheklovlar va xavf omillari ham mavjud. Har qanday texnologik vosita singari, AI tizimlaridan noto'g'ri yoki me'yordan ortiq foydalanish o'quv jarayonining tabiiyligini buzishi, o'quvchilarda mustaqil fikrlash va ijodiy yondashuvning susayishiga olib kelishi mumkin. Shuning uchun, bu texnologiyani tanqidiy yondashuv bilan qo'llash juda muhimdir.

Sun'iy Intellekt yaratib bergan qulayliklar o'quvchi va o'qituvchilarni haddan tashqari texnologiyaga tayanishiga sabab bo'lishi mumkin. AI vositalari qulay, tezkor va aniq natija berishi tufayli ko'p o'quvchilar barcha ishni tizimga topshirishga odatlanib qoladi. Masalan, matn yozishda yoki tarjimada **Grammarly** yoki **Google Translate** kabi dasturlarni to'liq ishonch bilan ishlatish natijasida o'quvchi o'zi tahlil qilish, xato ustida ishlash jarayonidan chetda qoladi. Bu esa o'rganish jarayonini passiv holatga keltiradi. Shunday qilib, sun'iy intellekt yordam beruvchi vosita sifatida emas, balki tayanch vosita sifatida ishlatila boshlasa, til o'rganishning haqiqiy samaradorligi kamayadi. Bundan tashqari sun'iy intellekt har doim ham to'g'ri javobni taqdim etmaydi. AI tizimlari, ayniqsa, tabiiy tilni qayta ishlash asosidagi dasturlar, ba'zida noto'g'ri yoki mantiqan ziddiyatli javoblar berishi mumkin. Masalan, **ChatGPT** yoki boshqa chat-botlar tahliliy jihatdan to'g'ri ko'ringan, ammo mazmunan xato bo'lgan ma'lumotlarni taqdim etadi. Agar o'quvchi bu javoblarni tanqidiy tahlil qilmasa, noto'g'ri ma'lumotlar o'quv jarayoniga singib ketishi mumkin. Shuning uchun, o'qituvchi va o'quvchi har qanday sun'iy intellekt natijasini insoniy fikr bilan tekshirib, tahlil qilishga odatlanishi zarur.

Shuningdek, sun'iy intellekt platformalari shaxsiy ma'lumotlarni xavf ostiga qo'yadi. Ko'plab AI platformalari foydalanuvchidan ma'lum darajada shaxsiy ma'lumotlar, ovoz yozuvlari yoki yozma matnlar talab qiladi. Bunday holatda ma'lumotlarning maxfiyligi masalasi dolzarb bo'ladi. Ayrim dasturlar foydalanuvchi ma'lumotlarini tahlil qilish, saqlash yoki hatto tijoriy maqsadlarda foydalanish uchun yig'adi. Shuning uchun, o'qituvchi va ta'lim muassasalari o'quvchilarga qanday platformalardan foydalanish xavfsizroq ekanini o'rgatishi, ularni shaxsiy ma'lumotlar himoyasi haqida ogoh qilishi lozim. Boshqa tomondan, sun'iy intellektning ba'zi modellari ingliz tiliga asoslangan bo'lib, boshqa tillarning madaniy va kontekstual o'ziga xosliklarini yetarlicha aks ettira olmaydi. Natijada, o'quvchi tilni faqat grammatik tizim sifatida emas, balki madaniy hodisa sifatida o'rganish imkonidan mahrum bo'lishi mumkin. Tilni o'rganish — bu nafaqat so'z va qoidalarni yodlash, balki milliy mentalitet, qadriyatlar va muloqot uslublarini anglashdir. Agar AI vositasi buni inobatga olmasa, o'rganilayotgan tilning tabiiy ohangi va madaniy boyligi yo'qoladi. Ba'zi fikrlar AI o'qituvchini butunlay almashtiradi degan taxminni ilgari suradi. Aslida esa, texnologiya o'qituvchini to'liq o'rnini bosolmaydi, chunki insoniy aloqa, empatiya va pedagogik tajriba hech bir sun'iy tizim bilan almashtirib bo'lmaydi. Agar ta'lim jarayoni faqat texnologiyaga tayanadigan bo'lsa, o'quvchilar o'z fikrini erkin ifoda etish, bahs-munozara qilish va ijtimoiy muloqot ko'nikmalaridan uzoqlashishi mumkin. Umuman olganda, sun'iy intellektdan foydalanishdagi cheklovlar texnologiyaning o'zida emas, balki undan qanday foydalanishda namoyon bo'ladi. AI vositalari samarali natija berishi uchun ular inson tafakkuri, tanqidiy fikrlash va pedagogik yondashuv bilan uyg'un holda qo'llanilishi zarur. Texnologiya o'quvchiga yordamchi, lekin ustozning o'rnini bosuvchi emas qabilidagi yondashuv haqiqiy muvaffaqiyat kalitidir.

Sun'iy intellekt yordamida xorijiy til o'qitishning istiqbollari. Sun'iy intellektning xorijiy til o'rganishdagi roli nafaqat bugungi kunda, balki kelajakda ham kengayib borishi aniq. Texnologiyaning rivojlanishi va raqamli ta'lim platformalarining ommalashuvi natijasida o'quv jarayoni yanada moslashuvchan,

interaktiv va individual yondashuvga asoslangan shaklga kiradi. Shu bilan birga, istiqbolda bir nechta muhim tendensiyalar va imkoniyatlar mavjudligi ko‘rinib turibdi.

Kelajakda sun‘iy intellektni ta‘lim jarayoniga integratsiyalashtirish holda qo‘llash kengayadi. Bu yondashuvda an‘anaviy sinf darslari va AI asosidagi interaktiv mashg‘ulotlar uyg‘unlashtiriladi. Masalan, o‘quvchilar darsda o‘zaro muloqot qilib, tilning kommunikativ jihatlarini rivojlantirsa, uy vazifalarini yoki mustaqil mashqlarni AI tizimi bilan bajaradi. Natijada o‘quv jarayoni shaxsiylashtiriladi, vaqt va resurslardan samarali foydalanish imkoniyati oshadi, o‘qituvchilar esa pedagogik nazorat va maslahat berishga ko‘proq e‘tibor qaratadi. Sun‘iy intellekt yordamida virtual haqiqat (VR) va kengaytirilgan haqiqat (AR) texnologiyalarini til o‘qitish jarayoniga kiritish istiqbolda muhim o‘rin tutadi. Masalan, o‘quvchilar VR orqali chet tilida haqiqiy hayotiy vaziyatlarni simulyatsiya qiluvchi muhitda muloqot qilishlari mumkin. Bunday tajriba til o‘rganishni faqat grammatik mashqlar bilan cheklamasdan, madaniy kontekst va real kommunikatsiyani uyg‘unlashtiradi. AR esa darslik materiallarini interaktiv qilib ko‘rsatib, ob‘ektlar, so‘zlar va vaziyatlarni jonli tasvirlash imkonini beradi. Kelajakda sun‘iy intellekt tizimlariga hissiy intellekt elementlarini qo‘shish orqali o‘quvchilarning kayfiyati, motivatsiyasi va diqqat darajasini aniqlash imkoniyati paydo bo‘ladi. Masalan, tizim o‘quvchining yuz ifodasi, ovoz ohangi yoki javob tezligini tahlil qilib, mashqlarni moslashtirishi mumkin. Bu esa talabaning qiziqishi pasaygan vaziyatlarda motivatsiyani oshirishga yoki qo‘shimcha yordam ko‘rsatishga xizmat qiladi. Shuningdek, AI vositalari yordamida o‘quv jarayonini yanada individualizatsiyalashtirish, tahlil qilish va optimallashtirish bo‘yicha yangi pedagogik yondashuvlar ishlab chiqilishi istiqboli mavjud. Umuman olganda, sun‘iy intellektning xorijiy til o‘qitishdagi istiqbollari juda keng. Texnologiya ta‘lim jarayonini interaktiv, shaxsiylashtirilgan va samarali qilish bilan birga, pedagoglarning pedagogik nazorat va yo‘naltirish roli hali ham markaziy ahamiyatga ega bo‘lishini ta‘kidlaydi. Shu tarzda, AI nafaqat yordamchi vosita, balki kelajakdagi til o‘qitish metodikasini shakllantiruvchi kuch sifatida namoyon bo‘lmoqda.

Xulosa. Sun'iy intellektning xorijiy til o'rganishdagi roli bugungi kunda tez sur'at bilan oshib bormoqda. U nafaqat o'quvchilarga individual yondashuv, interaktiv mashqlar va talaffuzni tahlil qilish kabi imkoniyatlar yaratadi, balki o'qituvchilarga pedagogik jarayonni samarali boshqarish, baholash va material tayyorlashda yordam beradi. AI yordamida o'quv jarayoni yanada moslashuvchan va shaxsiylashtirilgan qilish imkoni bo'lib, o'quvchining motivatsiyasi va mustaqil fikrlash qobiliyatini oshirishga xizmat qiladi. Biroq sun'iy intellektidan foydalanish bilan bog'liq cheklolar va xavflar ham mavjud. Haddan tashqari texnologiyaga tayanish, noto'g'ri ma'lumotlar, shaxsiy ma'lumotlarning xavfsizligi va madaniy kontekstning yetarlicha yoritilmasligi kabi masalalar e'tibordan chetda qolmasligi lozim. Shu sababli, AI vositalari nafaqat samarali, balki mas'uliyat bilan ishlatilishi zarur. Kelajak istiqbolida AI va pedagogik metodikaning uyg'unligi asosida yangi ta'lim modelini yaratish mumkin. Immersiv texnologiyalar, adaptiv tizimlar va hissiy intellekt elementlari yordamida o'quv jarayoni yanada boy va interaktiv bo'ladi. Shu bilan birga, o'qituvchining roli markazda qoladi, AI esa yordamchi vosita sifatida pedagogik jarayonni qo'llab-quvvatlaydi. Xulosa qilib aytganda, sun'iy intellekt xorijiy til o'qitishda nafaqat amaliy imkoniyatlarni kengaytiradi, balki ta'limning sifatini oshirish va yangi pedagogik yondashuvlarni yaratish imkoniyatini ham beradi. Texnologiya va inson yondashuvining uyg'unligi til o'rganish jarayonini samarali, interaktiv va qiziqarli qiluvchi asosiy omil sifatida namoyon bo'ladi. Shu tarzda, sun'iy intellekt xorijiy til o'qitishda nafaqat amaliy imkoniyatlar yaratadi, balki ta'lim sifatini oshirish va yangi pedagogik yondashuvlarni shakllantirishga xizmat qiladi. AI va inson yondashuvining uyg'unligi til o'rganish jarayonini samarali, interaktiv va qiziqarli qiluvchi asosiy omil sifatida namoyon bo'ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Chen, A. (2025). *A systematic review and meta-analysis of AI-enabled assessment tools in language education*. Journal of Computer Assisted Learning, 41(3), 250-270. <https://doi.org/10.1111/jcal.13064>

2. Chuang, P. L. (2025). *Language assessment in the era of generative artificial intelligence*. Language Testing, 42(2), 135-156. [https://doi.org/10.1016/S0346-251X\(25\)00256-8](https://doi.org/10.1016/S0346-251X(25)00256-8)
3. Kristiawan, D. Y., Bashar, K., & Pradana, D. A. (2024). *Artificial intelligence in English language learning: A systematic review of AI tools, applications, and pedagogical outcomes*. The Art of Teaching English as a Foreign Language (TATEFL), 5(2), 207-218. <https://doi.org/10.36663/tatefl.v5i2.912>
4. Vo, T. K. A. (2025). *Transforming language learning with AI: Adaptive learning, automated assessments, and interactive tutoring*. Education Sciences, 15(1), 7-24. <https://doi.org/10.3390/edsci15010007>
5. Zhu, M., & Wang, C. (2024). *A systematic review of artificial intelligence in language education from 2013 to 2023: Current status and future implications*. Educational Technology Research and Development, 72(4), 459-482. <https://doi.org/10.1007/s11423-023-10336-2>
6. Alhusaiyan, E. (2025). *A systematic review of current trends in artificial intelligence in supported language learning*. Systemic Journal of Language Studies, 5(1), 1-23. <https://doi.org/10.1108/SJLS-05-2025-1244010>
7. Maxkamova, K. (2025). *The application of artificial intelligence in foreign language education*. International Journal of Artificial Intelligence, 10(2), 88-101.
8. Lee, S. (2025). *Generative AI in the language classroom: A systematic review*. Interactive Learning Environments, 33(5), 671-688. <https://doi.org/10.1080/10494820.2025.2498537>